

TESARSKA TERMINOLOGIJA V MIRNSKI DOLINI

Die Terminologie bzw. die Bezeichnungen für Getreideharfe, Tenne bzw. Dreschboden, Schweinestall, Speicher und Dachstuhl im Haus, für ihre Einzelteile, einzelne Beschäftigung bei der Vorbereitung des Holzes und der Aufstellung, Werkzeuge und Arbeitsbefehle in einer der Mundarten des östlichen Dolenjskos, steht unter der standardsprachlichen oder standardisierten Wortform, der die Mundartform und die terminologische Erklärung folgt. Als Anschauungsmaterial dient die Erzählung des Informators und Bildmaterial (Skizzen). Beigefügt ist auch eine Analyse überlieferter Wörter im Hinblick auf ihre Repräsentation in der bisherigen lexikografischen Literatur – SSKJ und Pleteršnik.

Tesarška terminologija oz. poimenovanja za kozolec, skedenj oz. pod, hlev za svinje, kaščo in ostrešje pri hiši, za njihove sestavne dele, posamezna opravila pri pripravi lesa in postavljanju, orodja in komande pri delu v enem od vzhodnodolenjskih govorov je podana s knjižno ali poknjiženo iztočnico, ki ji sledi narečna oblika in terminološka razlaga. Kot ponazarjalno gradivo služi pripoved informatorja in slikovno gradivo (skice). Dodana je tudi analiza dobljenih besed glede na njihovo zastopanost v osrednjih slovarjih – SSKJ in Pleteršniku.

O Razvoj z neizmerno naglico prodira na vsa področja družbenega življenja in tudi podeželsko oziroma kmečko okolje pri tem ni izvzeto. Polagoma izginjajo raznovrstne pokrajinske posebnosti, čeprav tuje elemente pogosto narekuje bolj moda kot pa potrebe. Tako vse bolj opažam, da sta zobu časa prepuščena dva mogočna in nekdanj nepogrešljiva, hkrati pa tako slovensko narodno prežeta arhitekturna spomenika, kot sta kozolec toplar in pod. Snovali so ju največji mojstri tesarstva oz. cimermanstva s številnimi pomagači, pri postavljanju pa je pogosto sodelovala cela vas. Pozabi pa niso prepuščena samo poslopja, ampak tudi številni z njimi povezani izrazi, pa najsi bodo to poimenovanja sestavnih delov, poimenovanja za opravila pri izdelavi in postavitvi, poimenovanja za orodje ter za posamezne prostore znotraj njih ipd. Resda jih precej najdemo v slovarjih¹ in raznih priročnikih², vendar so s terminološkega stališča poimenovanja neurejena in pomanjkljiva, velikokrat na silo narejena ali opisna, v priročnikih pogosto odvisna tudi od narečne pripadnosti avtorja oziroma prevajalca. Morda še najbolj bogato, predvsem pa krajevno (pokrajinsko) zanesljivo določeno, vendar jezikovno neobdelano izrazje najdemo v etnološki literaturi.³ Moj namen pa ni delati red na tem področju (to je stvar terminologov), ampak s popisom

tovrstne terminologije v enem od dolenskih krajev preprečiti, da bi umrlo nekaj prav lepih slovenskih besed in dodatnih pomenov k sicer znanim besedam, ter tako prispevati tudi k osvetlitvi celotnega problema – problema tovrstne terminologije. Zaradi neurejenosti terminologije ne bom navajala ustreznice iz različnih slovarjev in priročnikov, ampak bom pomene narečnim besedam določila na dva načina: s popolno pomensko ustreznico iz SSKJ ali pa z opisom in po možnosti še s predstavitvijo na skici.

0.1 Za najboljše informatorje vsekakor lahko štejemo same tesarje, ki se tu imenujejo cimermeni, – izučene ali samouke, ki pa jih je ponekod že prav težko dobiti. Na srečo pa mednje sodi tudi moj tast Franc Smole, kmet in tesar samouk (roj. 1930) iz Migolice pri Mirni (vzhodnodolenski govor). Tako sem z večkratnim preverjanjem prišla do dovolj zanesljivih informacij o tesarskem izrazju v njegovem rojstnem kraju, na samem začetku Mirnske doline.⁴

0.2 Hkrati naj bi bil ta prispevek tudi dokaz o nujnosti čimprejšnjega sistematičnega zapisa raznovrstne terminologije v posameznih slovenskih narečjih in govorih, saj bi le na ta način lahko dobili ustrezno knjižno terminologijo, izbrano po določenih kriterijih. Tako prevajalcem ne bi bilo treba uporabljati včasih prav smešnih kalkov (npr. *kovinski nož* za lepo domačo besedo *rezilnik*)⁵ ali krmariti med morda iz narečja poznanimi in bogvekod dobljenimi izrazi in novotvorbami.⁶

1 Pod

1. Pripoved informatorja:

Za puòt se pu tlà:x pulažlę dvà:j **blazj:ne**, puà sa puçlęš **špù:nt**, puà: se guòr pustà:uje **ražà:nci**, pu ražà:ncęx prj:dje **veznj:ca**, pu veznj:c **pù:štri** jęn **grędje**, na grędje prj:djeje **štjmbarki**, puà pa grędj:ce, na grędj:ce prj:djeje pa **puòdlake**, na puòdlake prj:djeje puà:l pa **špiérauci**, nà:jęx pa **lâte**. U kà:pi je pa **strà:šna**. Na strà:šna prj:de abùo:jenca, de se nà:je perbì:je abuòj. Atspuà:daj pęr abùoj se lahku nardj: fù:ręm.

Ku smuò dâ:lal puòt, smuò se zù:trej zgù:daj zbrà:l. Napęru smuò **aptesà:l** lã:s, zlù:žęl na kęp, dję se j apšù:šlu. Tj: dâ:la **máj:star** pa **dâ:lauca**. Ū:n **rj:šie**, mj: muòormuò pa **žà:gat**, **dàupst**, **vàrtat**, **vięzat**. Vežà:l smuò z **lešienam klj:ncam**, tut s **klàm:fam**. Ku je **vežà:va** fârtik, sje pa **pustà:ule**. In tàm je trã:ba vięč aldj:, dję pumà:gaje. Dabj:l smuò še **žà:uarje**, **štrj:ke**, **kiętne**, dję smuò tj: **navęzà:l** pa **uzdęgvà:l**, pusjęben kuzàuc. Dvã: žà:uarje pa ana kiętna **zadãrgneš**, puà: pa ũ tã: krj:š dięneš trãm, puà: se pa **uzdigù:je**, pa rj:neš s tj:stęm kje pu tlęx. Ku j pustà:ulęn, je trã:ba še dadã:lat. Špù:nt mã:je pęr stranięx **viđra**. Nuòt

se perbi:jeje piët centimã:tru dibí:l bú:kau **plá:x**, tû: sa **pùðance**. Za pùðance na pùòt sa nú:cal **klùop** za **spexvãt** al **ù:blat**. (Tû: j tá:ka staradã:una stvã:r, dvã: má:tra pa pù: dá:uga, ku n ù:bělč.) Tû: j **puðan**. Tû:kej guòr se j mlatí:u; ží:t jën fežùon jën usiè, usiè dà:la sa sje tû:kej verší:l. Ù:nmu prastùor zrã:uën, za méruo, prã:umo pa **sní:ca**. Tãm sa se pa pùðance kar pulù:žle. Špú:nt sa **pufç:lcan**, mà:je **fç:lce**, nuòt se pa dî:le nabì:jeje, **abdã:uance**. Fç:lce, tá:ke ana cùola glabuyã:ke grã:bne, smuo dá:lal z **ragã:çem**. Tã: j biu pa an má:tar dàuk; dvã: sta ga ulã:kla, á:dën je adzã:t pa purí:vau. Zrã:uën sa nú:cal an lí:tar šnò:pca, takù j bì:u tu težã:k dá:u. Tut trî: milimã:tre nanãt je adrã:zau.

1.2 Sestavni deli

<i>pod:</i> puòt , puá:da, na pùòt;	skedenj
puá:t, puà:du; tudi puá:dën	
cí:mpar	
<i>cimper:</i> cí:mpar , -pra; -i	1. lesena stavba, 2. podstrešje
<i>grušt:</i> gãršt , grú:šta; grú:št,	ostrešje
grù:štu	
<i>blazina:</i> blazí:na , e-, na -ø; -e	podolžen hrastov tram, osnova lesene stavbe
<i>špunt:</i> špënt , špú:nta; špú:nt	prečen hrastov tram, ki leži na blazini
<i>ražanec:</i> ražãnc , -a; -i	nosilen vogalen (pokončen) hrastov tram
<i>veznica:</i> vezní:ca , -e; -e	podolžen smrekov tram med gredo in ražanci, ki povezuje celo ostrešje
<i>povšter:</i> púštar , -tra; pú:štri,	krajši prečen hrastov tram, ki leži na vezníci in je podlaga gredi
pù:štru	
<i>greda:</i> gríèda , -e; grèdiè	prečen smrekov tram, ki leži na vezníci
<i>strešina:</i> strãšna , -e ⁷	podolžen, vezníci vzporeden smrekov tram, ki pride v kap in drži streho; strešnja
<i>štumberk:</i> štùmbark , -a; -i	pokončni smrekovi tramovi med gredo in gredico
<i>gredica:</i> grèdí:ca , -e; -e	prečen smrekov tram, ki veže dva štumberka
<i>podlaka:</i> puòdlaka , -e; -e	podolžen smrekov tram, ki leži na gredici

špirovec: **špiérauc**, -a; -i

lata: **lá:ta**, -e; -e

dila: **dj:le**, -e; -e

lesen klinec: **leşiën klj:nc**

(drá:naʉ, bú:kau, xrá:stau)

obojnica: **abuójeŋca**, -e; -e

oboj: **abuòj**, abuóje

obdevnica: **abdä:ŋca**, -e; -e

bangar: **bá:ŋgar**, -je; -ji,

bà:ŋgarju

furm: **fú:räm**, -rma; -rmi

folc: **fò:lc**, fò:lca; fò:lc, fò:lcu

vidra: **vj:dra**, -e; -e⁸

podnica: **pù:ðanca**, -e; -e

ploh: **plà:x**, plá:xa; plá:x, plà:xu

poden: **puóðan**, -dna; (leşiën)

pùðna

senica: **snj:ca**, -e; -e

nadstrešek: **natsträ:šek**, -a; -i

pant: **pànt**, pánta; pánt, pàntu

korenina: **kuranj:na**, -e; -e

smrekov tram, ki sega od vrha ostrejša do strešine v kapu

letev

deska

leseni klini za zbijanje oz. vezavo namesto žebeljcev

smrekov tram, ki je skoncá pritrjen na obe strešini (daljši spodnji) in na podlaki (krajši zgornji); na njiju se pribije oboj smrekove deske, pribite na spodnjo in zgornjo obojnico debelejša hrastova ali bukova deska za zunanji spodnji oboj med blazino in veznico oz. špantom in gredo podboj (pri vratih)

razne oblike pri zaključevanju oboja

utor oz. žleb v ražancu, kamor se zataknejo deske - obdevnice v obliki črke L izdolbljen rob špunta, kamor se polagajo in lahko tudi pribijejo podnice deska ali ploh za pod, tla debelejšje deske (5 cm) pod, tla

del poda, kamor se spravlja seno

manjši, poševno navzgor obrnjen tram, ki služi kot vez oz. podpora pokončnim, prečnim ali vzdolžnim tramom

manjši, poševno navzdol obrnjen tram, s podobno funkcijo kot pant

1.3 Drugi izrazi

podolzam(a): **puđáuzam(a)**

vzporedno z daljšo stranjo; podolgem

skonca: **skùonca**
 počez: **pučičes**
 navzkriž: **nauskrišš**

mojster: **májstar**, -tra; -tri
 požnorati: **pužnòrat**

žagati: **žà:gat**
 dolbsti: **dàupst**
 zažagovati: **zažagvât**
 oblati: **ù:blat**
 spahovati: **spaxvât**
 vezati: **viézat**
 zvrtni: **zvèrtat**
 obtesati: **aptjásat**
 latati: **lá:tat**
 sestavljati: **seštá:ùlet**
 pokrivati: **pukri:vât**
 obiti: **abèt**
 folcati: **fòlcat**
 navezovati: **navézvât**
 vzdigovati: **uzdegvât**
 zadrgniti: **zadérgant**
 cimprati: **cj:mprat**

vezava: **vežà:va**
 smrekov: **smará:kau**, -ava, =m
 bukov: **bú:kau**, -ava, =m
 hrastov: **hrá:stau**, -ava, =m

2 Kozolec

2.1 Pripoved informatorja

Tuóplar má: **stòbrè**, puá:l sa **rj:gli**, xrá:stau, puvežù:jeje stòbrè skèp in nuósje usiè. Na rj:glèx prij:deje pudàuzam **branj:šence**, dvà:krat; tù: sa smará:kau trà:mi. Na tù: siè viéže **brá:na**. Tù: sa nauškrišš viézan smará:kau pá:nt. Na vèrx prij:deje pa spèt **grèdiè**, na vèrx stébra. Na grèdiè prij:deje **strá:šne**, puá:l **štù:mbarki**, na tù: pa **grèdi:ce**, **puódlake**, **špiérauci** jèn **lá:te**.

na/ob koncu krajše strani
 vzporedno s krajšo stranjo
 v obliki križa tako, da se dva
 kraka dotikata tal

s sveže obarvano vrstico označiti
 mesto na lesu, kjer se bo
 odžagalo, obtesalo

s klopjo poravnavati podnice

pribijati late na špirovce

1. postavljati lesena gospodarska
 poslopja ali samo ostrešje, 2.
 popravljati poslopja, *tudi* v
 pomenu zidati

Zví:tar ma pa spët **stəbrè**, na drù:gi strán je **kuáza**, **rj:gel**, á:na **strášna** atspù:t (na daljši strehi - op. V.S.), puá:l je **puódlaka**, pa še á:na **strášna** na vèrx (na krajši strehi - op. V. S.), pu sredj:n je pa **sláme**, **slámen**. Mà: tut ana **brána**, če j nardj:š. U štà:nt sa pa **lá:te** al pa **rà:nte**. U rà:ntax je pa abà:šən **stáuček**.

2.2 Vrste

kozolec: **kuzàuc**, kuzáuca;

kuzáuc(ę), kuzàucu

cviter: **cvj:tar**, -tra; -tri

podstrešen kozolec: **puđtrášən**

kuzàuc, -ga -a

enoredni kozolec: **enariédan**

kuzàuc

toplar: **tuóplar**, -je; -ji

kozolec na kozo

≠ **cviter, kozolec na kozo**

stegnjeni kozolec, kozolec s samo

eno vrsto oken oz. štantov

dvojni kozolec

2.3 Sestavni deli

steber: **stəbər**, -à; -è, -ù

koza: **kuáza**, kuzię; -ię

rigelj: **rj:gel**, -gle; -gęlni/-gli

branišnica: **branj:šenca**, -e; -e

brana: **brána**, -e; -e

sleme: **sláme/slámen**, sláməna-
/sləmiəna; sláməna

šop: **šáp**, šá:pa; šá:p, šà:pu

lata: **lá:ta**, -e; -e

štant: **štà:nt**, štá:nta; štá:nt,
štà:ntu

ranta: **rà:nta**, -e; -e

stolček: **stáuček**, stáučkà;
stáučkì

prekla: **prākla**, -e; -e

debeli pokončni hrastovi

tramovi med štanti kozolca

krajša stran cvitra

prečen nosilen hrastov tram med
dvema stebroma

smrekov tram, ki nosi vzdolžno
brano

čelni in vzdolžni panti vezani
navzkriž

vrhnji tram, kjer se strešni
ploskvi stikata (toplar ga nima)

način zaključevanja slemena, ko
so vogali prirezani; čop

1. letev, na katero se obeša
opeka, 2. oglata letev v štantu
del kozolca med dvema stebroma

okrogla letev v štantu

stolček, obešen v štantu, ki ima
namesto štirih nog dve, podaljša-
ni v naslonjač, kjer sta pritrje-
ni dve kljuki, s katerima je
obešen na lati oz. ranti

tanjši kol, na katerega se je
pri slamnatih strehah navezova-
la slama

škump: **škəmp**, škú:mpa; škú:mp

snop slame za pokrivanje streh

škumpa: **škúmpa**, -e

slama za pokrivanje streh

Ostrešje je enako kot pri podu.

3 Hlev za svinje

Klã:vi sa bli zmiëram dvj:gjën na kà:mnəx. Nà:jprej je bla **blazj:na**, á:na pudàuzam, á:na puçlës. Puá: sa bli glix takù: **ražá:ncə** pa **vəznj:ca**, guòr **grədjē**, **strášna**, na strá:šna (T ed.) **špiérayci**, puçlës **lá:te**. Zadá:lau se je z **abdã:vancam**, xrá:stavem al pa bú:kavəm. Puá:l sa bël še **kurj:ta**, xrá:stau, nat kurj:tam **vá:utare**, k je bla pərpiëta na **mù:tcjē**. Acprã:t sa pa **urá:ta**. **Pùòdna** sa bël lësiën, xrá:stau. Vá:utara je blu tj:st, k se j atpiëray nùòtar, djē s laxk já:st striësla, puá pa spët zapórla. Al pa djē tj:st cà:jt, ku kurj:t pù:caš, djē nej muògu prá:šc neç tēbē nardët. Zdèj nã:maje viēç tà:ga, tù: j staradã:una stvã:r. Tù: j blu na **pãntëx**. Samù çës kurj:t s purj:nu, **rj:gel** nùòt zapj:çu, **u nãrbuo**, djē nã:j muògu prašëç uzdj:gənt, djē p tã na rùòkjē pá:u. Mù:tcjē sa blj: pa na ražá:ncëx pərbit, nùòt sa má:le lëžã:je, tië vá:utare. Nã:jëx sa blië vá:utare pørtérjēne. Tù: sa tá:k xrá:stau tramj:čki.

korito: **kurj:t**, -a; kurj:ta, -u

posoda za svinjo v hlevu

vavtara: **vá:utara/(-e)**, -e; -e /

prečna vrata nad koritom v

vá:utare mn.⁹

hlevu; bavtara

mutec: **mù:teç**, -tca; -i

hrastov tramič, na katerem so pritrjene vavtare

narba: **nãrba**, -e; -e

železna objemka, kamor se zatakne rigelj

rigelj: **rj:gel**, -gle; -gli/-gëlñi

železen zapah

4 Kokošnjak

Kù:rãncã, tù: j pa çj:st navã:dnu – lësiën **abuòj** jën **urá:ta**, nùòt pa **šprj:ncëlñã**. Dakjër smuò dá:lal, smuò rá:kël šprj:ncëlñã, kù:re pa sèdjē na **grjēdëx**.

kurnica: **kù:rãncã**, -e; -e

kokošnjak, kurnik

špruncelj: **šprj:ncël**, -na; -ni

leseni okrogli klini, na katerih sedijo kokoši

grede: **grjēde**, -ø, na grjēdëx

gl. *špruncelj*

5 Kašča

Kã:šcē je spã:dala x pùòdē, laxkù pa tut sã:ma stajj:, nã:j vá:žën. Laxkù j zj:dana al pa lësiëna. Tù: sa blj: xrá:stav **brj:ni**, viëzan na **krj:š**. Na tù: se j kar **gãršt** djã:u guòr – **strášne** pa dvã:j **puòdlake** pa **špiérayca**. Kã:šcē sa ble mã:xne, štjēr krat štjēr nã:rviëç.

kašča: **kàšče**, -e; -e
bruno: **brùn**, -a; brùn:i

shramba za žito
na poseben način vezani hrastovi ali smrekovi plohi

6 Ostrešje pri hiši

Sestavljeno je enako kot pri podu od grede in strešine naprej.

7 Orodje in pripomočki

skira: **skiéra**, -e; -e
cimaraha: **cí:maraxa**, -e; -e
teslo: **tjáslu**, -a; tjà:sla, -u
malarin: **malarj:n**, -a; -i
vejek: **và:jek**, -a; -i
žaga: **žà:ga**, -e; -e
dleto: **dlà:t**, -a; dlà:ta, -u
sveder: **svà:der**, -dra; -i/svâ:dra, -u
rezilnik: **arzi:uank**, -a; -i
rogač: **ragáč**, -e; ragáč:, ragà:ču

cimraka, bradlja

vejnik

klop: **klùop**, klapì:; klapì:

klamfa: **klàmfa**, -e; -e
žnora: **žnùora**, -e, -e
kobila: **kubj:la**, -e; -e
vinkel: **vj:kel**, -na; -ni
meter: **mà:tar**, -tra; -tri
svinčnik: **svj:očnik**
cola: **cùqla**, -e; -e
žavar: **žá:var**, -je; -ji

pribl. 1 m veliko, obličju podobno orodje z rezilom in štirimi roglji - ročaji, katerega sta dva vlekla, eden pa je zadaj porival; rabil se je pri izdelavi utorov pribl. 2,5 m veliko, obličju podobno orodje; rabilo se je za poravnavo položenih podnic penja sveže obarvana vrvica koza, stolica kotno merilo

ketna: **kiètna**, -e; -e
zavornica: **zav:ranca**, -e; -e
štrik: **štàrk**, štrj:ka; štrj:k, štrj:ku

z verigami navzkriž zvezani smrekovi ranti, s pomočjo katerih so dvigovali na tleh sestavljene dele skednja oz. kozolca veriga zavorna veriga vrv

8 Komande pri delu

horuk: xòcrù:k

prijel: per:jleu!

držal: daržeu!

naravnal: naraunàù!

pribil: parbù!

9 Zapisane besede in njihov izvor

9.1 Prevzete besede

Od nekaj več kot sto besed jih je približno ena tretjina prevzetih; večinoma so germanskega izvora:¹⁰ *bangar* (?), *cimaraha* (nem. die Zimmerhacke = cimraka, bradlja), *cimper* (bav. cimber = lesena stavba), *cimprati* gl. cimper, *cviter* (nem. der Zwitter = dvospolnik, obojak), **dilja* (nem. die Diele = deska; pod; opremljena veža),¹¹ *folc* (nem. der Falz = zarez, utor), *folcati* gl. folc, *form* (nem. die Form = oblika; model, kalup), *grušt* (nem. das Gerüst = oder, ogredje), *ketna* (nem. die Kette = veriga), *klamfa* (bav. klampfen = nem. der Klammer = penja, skoba), *lata* (nem. die Latte = letev), *latati* gl. lata, *narba* (nem. die Narde = narda, objemka), *pant* (nem. das Band = vez, trak), *ploh* (kor. nem. ploch = nem. der Block = klada, hlod), *požnorati* gl. žnora, *poden* (nem. der Boden = tla), *povšter* (nem. der/das Polster = blazina), *ranta* (bav. rante = nem. die Stange = drog, kol, prekla), *rigelj* (nem. der Riegel = zapah; vez), *šop* (nem. der Schopf = čop), *špirovec* (nem. der Sparren = lemez, škarnik), *špruncelj* (nem. ?), *špunt* (nem. die Spundung = zveza oz. spah na utor in greben), *štant* (nem. der Stand = mesto, stajališče; stojnica; staja (v hlevu), *štrik* (nem. der Strick = vrv), *štumberk* (nem. ?),¹² *toplar* (nem. doppelt = dvojen), *vavtara* (nem. das Falltor = poklopna vrata; loputnica), *vinkel* (nem. der Winkel = kotno merilo), *žavar* (? nem. die Säule = steber), *žnora* (nem. die Schnurf = vrvica, konopec). Nekaterne izmed teh besed so sprejete v knjižni jezik kot stilno nezaznamovane (*lata* – v pomenu 'lata v kozolcu', *ranta*, *špirovec* oz. *šperovec*, *vavtara* oz. *bavtara*), nekaterne kot narečne (*bangar*, *cimraka*, *lata* – v pomenu 'letev', *rigelj* – v pomenu 'prečni tram pri kozolcu', *štant* – v pomenu 'del kozolca med dvema stebroma', *toplar*), pogovorne (*cimper*, *cimprati*, *klamfa*) ali nižje pogovorne (*dila*, *povšter* – v pomenu 'blazina', *rigelj* – v pomenu 'zapah', *štrik*), večina pa jih živi le v narečju.

9.2 Besede drugačnih oblik kot v SSKJ

Besede *pódlaka* SSKJ nima, pač pa podoben pomen najdemo pod geslom *podvleka* (2. grad. lesen ali kovinski pomožni nosilec, položen navadno prečno na glavno smer). Pleteršnik besedo sicer ima, vendar samo v pomenu 'podloga pri obleki'. – V SSKJ najdemo obliki *rožanec* in *režanec*, obakrat v pomenu 'podboj'. Pleteršnik pri besedi *režanec* (s cirkumfleksom!) navaja dva, pri besedi *rožanec* (z akutom!) pa kar sedem pomenov, vendar takega, kot ga ima beseda v migolskem govoru, ne. Ker

etimologija te besede ni natančno raziskana, puščam v poknjženi obliki *ražanec* prednaglasni *a*, čeprav bi bil zaradi pozicijskega akanja možen tudi *o*. – Tudi nar. obliki *škèmp*, *škù:mpa* 'snop slame za pokrivanje streh' in *škù:mpa* 'slama za pokrivanje streh' ne moreta dati knjižnih oblik *škop* in *škopa*, ampak *škump* in *škumpa*. – Za prevzeto besedo *bavtara* oz. *vavtara* v SSKJ in *baltore* (*mn.*) v Pleteršniku ima migolski govor kar tri oblike: *vá:utara*, *-e* in *vá:utare*, *-e* ter samo množinsko *vá:utare*, poknjženo torej *vavtara/-e* in *vavtare* (*mn.*). – Ne SSKJ ne Pleteršnik nimata oblike *veznica*; najbližji pomen najdemo v SSKJ pod geslom *véznica* (2. *navt.* vzdolžni nosilni del ogrodja trupa ladje za okrepitev bokov in krova).

9.3 Novi pomeni k sicer znanim besedam

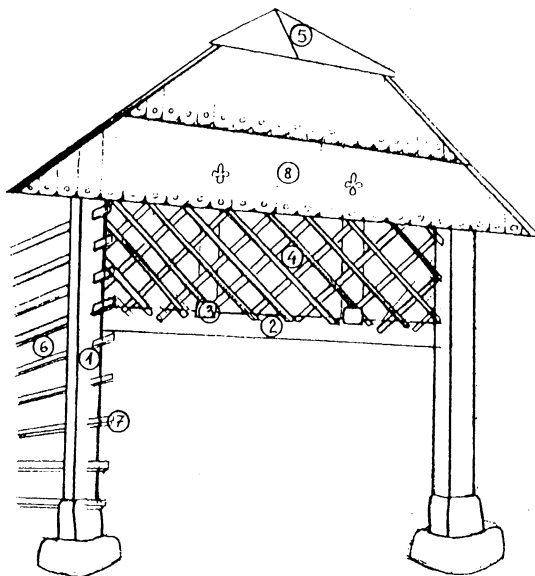
Pomen besede *blazina* kot 'glavni, temeljni tram poda' pri Pleteršniku še najdemo, v SSKJ pa ne.¹³ – Prav tako v SSKJ pri besedi *brana* ni pomena 'navzkriž vezani trami pri kozolcu', medtem ko se ta pri Pleteršniku lahko skriva v nem. besedi *die Riegelwand* = pregrada, brana.¹⁴ – Pri besedah *greda* in *gredica* je v SSKJ v opisu zajet videz, ne pa tudi funkcija poimenovanega predmeta; spet je Pleteršnik tu bolj natančen. – Ne v Pleteršniku in ne v SSKJ beseda *klop* nima pomena 'velikemu obličju podobna priprava za spahovanje oz. poravnavanje podnic na podu'; tudi sam predmet je očitno precej redek. – Zanimiv je pomen besede *korenina* kot 'krajši, poševno navzdol obrnjen podporni tram', ki ga v omenjenih slovarjih ni. – Enako velja za pomen besede *koza* kot 'krajši del cvitra, tj. kozolca na kozo', kar je očitno dalo ime samemu kozolcu. – Prav tako ni zaslediti pomena besede *povšter* kot 'krajši tram, ki služi kot podlaga daljšemu tramu'. – V Pleteršniku zabeležen,¹⁵ v SSKJ pa izpuščen je pomen besede *rogač* kot 'večjemu obličju podobna naprava za izdelavo utorov'. – Morda bi pri pomenu besede *stolček* veljalo posebej omeniti tudi pomen 'stol v kozolcu', saj se ta razlikuje od običajnega stola. – Besedi *strešina* in *šop* imata pri Pleteršniku isti pomen kot v migolskem govoru, v SSKJ pa je pomen teh besed drugačen; pač pa se ujemata s pomenom besede *strešnja* oz. *čop*. – Nov je pomen besede *vidra* ali verjetneje *vitra*¹⁶ 'v obliki črke L odrezan rob trama', ki ga ni zaslediti v omenjenih dveh slovarjih.¹⁷

9.4 Nove besede

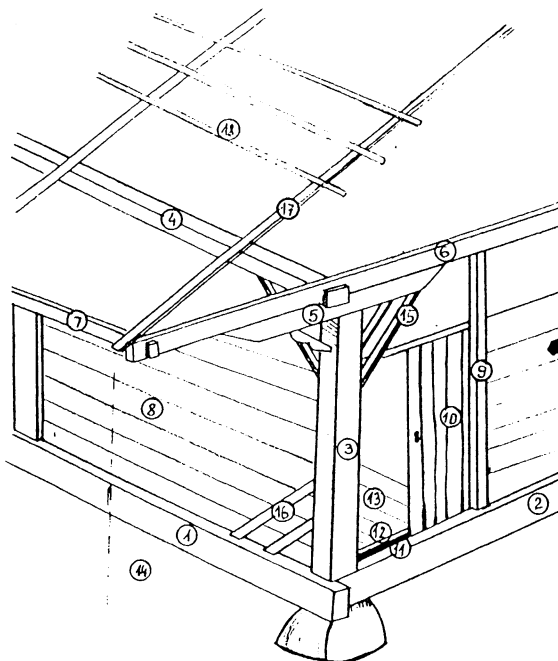
Naposled so tu še štiri nove, v SSKJ in v Pleteršniku nezapisane besede:¹⁸ *branišnica* 'vzdolžni tram pri kozolcu, ki nosi brano', *mutec* 'tramič, na katerem so pritrjene vavtare',¹⁹ *obdevnica* 'debelejša deska za stene poda' in *obojnica* 'tram, na katerega se pribije oboj'. Morda bi sem sodila tudi beseda *ražanec* 'nosilni pokončni tram' (gl. 9.2).

10 Slikovno gradivo*Sestavni deli kozolca*

- 1 stəbèr
- 2 rí:gəł
- 3 branì:šəncə
- 4 brá:na
- 5 šàp
- 6 štànt
- 7 lá:ta ali rà:nta
- 8 abujòj

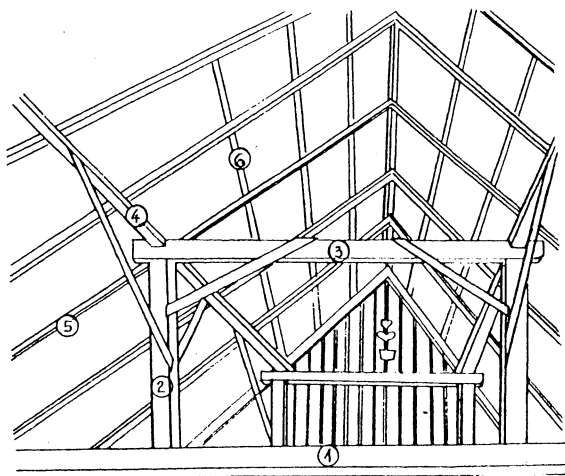
Sestavni deli poda

- 1 blazí:na
- 2 špənt
- 3 ražá:nc
- 4 vėzní:ca
- 5 pú:štər
- 6 griėda
- 7 strà:šna
- 8 abdâ:uəncə
- 9 bá:ngar
- 10 urá:ta
- 11 fò:lc
- 12 ví:dra
- 13 pùođəncə
- 14 natstrà:šək
- 15 pànt
- 16 kuraní:na
- 17 špiérayc
- 18 lá:ta

Sestavni deli ostrešja

- 1 grièda
- 2 štù:mbørk
- 3 grèdí:ca
- 4 puódlaka
- 5 špiérauc
- 6 lá:ta

11 Sklep

Popis tesarskega izrazja v Migolici pri Mirni (vzhodnodolenjski govor) je pokazal, da je tu tovrstna narečna terminologija dovolj izdelana, saj ima vsak sestavni del, orodje ali pripomoček svoje točno določeno poimenovanje. Iz tega lahko sklepamo, da to ne velja samo za ta govor in tudi ne samo za to pomensko področje. Natančen popis narečne terminologije različnih področij bi torej lahko bistveno pripomogel k določitvi slovenske knjižne terminologije nekaterih strok. In skrajni čas je, da bi se takega popisa sistematično lotili.

Primerjava med Pleteršnikom in SSKJ je pokazala, da je SSKJ – kar zadeva obravnavano izrazje – siromašnejši od Pleteršnika. Mirne duše so v SSKJ opuščeni nekateri besedni pomeni (prim. npr. *blazina* in *rogac*); zapovrh še predmetov oz. njihovih sestavnih delov, ki sedaj izginjajo iz vsakdanjega življenja in so zato še toliko bolj potrebni mesta v slovarju. Sprašujem se tudi, v čem so stare, med ljudmi zakoreninjene in mnogo bolj podomačene prevzete besede slabše (slabše namreč zato, ker so izpuščene ali označene s kvalifikatorjem *nizže pog.*, *pog.* ali *nar.*) od novih, veliko bolj tuje zvenečih prevzetih besed, ki so brez zadržka našle mesto v SSKJ. Bomo z opuščanjem "narečnih" besed in pomenov ter z nekritičnim prevzemanjem tujih besed res obogatili **slovenski** knjižni jezik?

OPOMBE

¹ SSKJ I-V, Pleteršnikov slovar, Etimološki slovar slovenskega jezika I-II, Nemško-slovenski slikovni slovar, Ljubljana : Oxford-Duden-Cankarjeva založba, 1987, st. 216-219, Angleško-slovenski slikovni slovar, istih založb, na istih straneh.

- ² Npr. H. H. Goeres: *Tesarstvo za vsakogar*, Ljubljana 1973.
- ³ V *Narodopisje Slovencev*, Ljubljana 1944: R. Ložar, *Kmečki dom in kmečka hiša*; v *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1970: F. Baš, *Gospodarska poslopja*; M. Mušič: *Arhitektura slovenskega kozolca*, Ljubljana 1970; T. Cevc in I. Primožič: *Kmečke hiše v Karavanah*, Ljubljana 1988.
- ⁴ Prvič sem tesarsko terminologijo tu popisovala (in posnela na magnetofonski trak) septembra 1992. Prvo preverjanje je sledilo mesec kasneje, drugo pa novembra 1994, torej po dveh letih. Naj povem, da se informator ni nikoli "zmotil", kvečjemu je še kaj dodal in pojasnil; torej je to izrazje trdno vsidrano v njegovo zavest. Preverjanje pri drugih informatorjih - tesarjih v vasi ali bližnji okolici ni bilo mogoče, ker jih enostavno ni.
- ⁵ *Nemško-slovenski slikovni slovar*, Ljubljana : Oxford-Duden-Cankarjeva založba, 1987, st. 216.
- ⁶ Kako si naj sicer razlagamo naslednje razlike v poimenovanjih za isto stvar: *ostrešje* : *povezje*, *špirovec* : *škarnik*, *poveznik* : *viseča greda*, *podvlaka* : *podvleka*, *vešalka* : *steber*, *opora* : *opornik*, *razpora* : *razpirač*, *pas* : *pasnica*, *vertikala* : *soha*, *diagonala* : *opornik* - vse vzeto iz gesla *Streha* in lesne zveze, pri čemer je prva beseda iz Angleško-slovenskega slikovnega slovarja, Ljubljana : Oxford-Duden-Cankarjeva založba, 1987, druga pa iz pod opombo 5 omenjenega slovarja, pri obeh str. 218.
- ⁷ Beseda *strešina* je enkrat akutirana, drugič cirkumflektirana, ne glede na sklonsko obliko; tonem je torej neustaljen. Vzroka za to sta lahko dva: mešanje z žensko obliko pridevnika *strà:šēn*, *strà:šna* ali pa je sama beseda posamostaljen pridevnik.
- ⁸ Prvotno verjetno vitra 'tanek trak lesa', čeprav informator trdi, da je njegov vzornik, sedaj že pokojni mojster tesar, vedno govoril *vidra*.
- ⁹ Pri besedi *vavtara* se mešata edninski obliki *vá:ūtara* in *vá:ūtare* ter množinska *vá:ūtare*.
- ¹⁰ Pomeni nemških besed so vzeti iz F. Tomšič, *Nemško-slovenski slovar* ali (redkeje) kar iz *Pleteršnika*.
- ¹¹ Zaradi preglasa -a > -e je postavljena izhodiščna oblika kot *dilja*.
- ¹² Ustrezne nemške besede nisem našla; pomensko pa bi se lahko ujemale s slovensko besedo *mutec*, ki ima nekoliko drugačen pomen, tj. 'tramič, na katerega so pritrjene vavtare'.
- ¹³ Nasploh je geslo *blazina* v SSKJ v primerjavi s *Pleteršnikom* nepri-merno skromnejše. Predvsem manjkajo različni odtenki pomena 'osnova, podlaga nečemu'.

- ¹⁴ Tako to besedo prevaja Tomšič. Da je lahko mišljena 'brana pri kozolcu', potrjuje dejstvo, da je *čelna brana* pritrjena med rigelj spodaj in gredo zgoraj, oziroma je rigelj njen nosilni tram.
- ¹⁵ Pleteršnikov prevod je prav posrečen: *ein zweimännischer Hobel*, torej 'oblič za dva moža', kar se popolnoma ujema z informatorjevim opisom.
- ¹⁶ Gl. opombo 8.
- ¹⁷ Morda bi to lahko pomenila Pleteršnikova razlaga besede *vitra* 'Ader im Holz' (žila v lesu), vendar ni čisto jasno.
- ¹⁸ Besedo *mutec* v pomenu 'mutast človek' imata sicer oba slovarja, vendar je tu pomen tako drugačen, da jo lahko imamo za novo besedo.
- ¹⁹ Gl. opombo 12.

Zusammenfassung

TERMINOLOGIE DES ZIMMERHANDWERKS IN MIRNATAL

Die Analyse der Terminologie des Zimmerhandwerks (etwas mehr als hundert Wörter) in der Mundart des Dorfes Migolica bei Mirna hat gezeigt, daß ungefähr ein Drittel der Ausdrücke germanischen Ursprung sind, fünf Wörter haben eine andere Wortform als die Standardform, elf haben neue Bedeutungen zu sonst bekannten Wörtern, vier Wörter sind ganz neu: *branišnica*, *mutec*, *obdevnica*, *obojnica*. Im Vergleich mit Pleteršnik fehlen im SSKJ wesentlich mehr Bedeutungen (Verhältnis 5:10).

Die Beschreibung der Terminologie verschiedener thematischer Bereiche könnte wesentlich zur Bestimmung und Festigung einer gemeinsamen schriftsprachlichen Terminologie einzelner Gebiete beitragen, weshalb es sinnvoll wäre, sobald wie möglich damit zu beginnen.